

Mr. A.H. van Namen

Stichting 1940-1945 een nationaal symbool

De strijd om een naam

Eind jaren '40 waren vrijwel alle Nederlanders die wegens collaboratie met de Duitse bezetter gevangen waren gezet weer vrij. De meesten van hen keerden terug naar hun familie, vonden een baan en probeerden de draad op te pakken. Een kleine groep vond echter dat hen onrecht was aangedaan en bleef aan de weg timmeren. Zij kwam herhaaldelijk in de publiciteit en dat zou ook leiden tot een conflict met Stichting 1940-1945.

Door Jan Driever

Begin 1951 werd door een groep ex-politieke delinquenten Stichting Comité 1945-1950 opgericht. Het doel van deze stichting was "het verlenen van hulp en steun aan hen, die benadeeld zijn geworden door de sinds 1945 ingetreden toestand". Het Dagelijks Bestuur van Stichting 1940-1945 twijfelde geen moment en besloot direct een kort geding aan te spannen. Dit niet alleen vanwege de naam, maar ook vanwege het risico dat mensen deze stichting zouden steunen, omdat ze die verwarden met Stichting 1940-1945.

Pleitrede mr. Van Namen

Het kort geding, dat op 29 juni 1951 diende voor de president van de Amsterdamse rechtbank kreeg

veel aandacht in de pers. De belangen van Stichting 1940-1945 werden behartigd door de secretaris van het bestuur, mr. A.H. van Namen. Hij was vanaf 1940 actief betrokken geweest bij *Vrij Nederland* en op 13 oktober 1944 was hij één van de oprichters van Stichting 1940-1944, de voorloper van Stichting 1940-1945. Na verraad werd hij op 12 januari 1945, waarna hij tot 5 mei 1945 gevangen heeft gezeten in het Huis van Bewaring aan de Weteringschans in Amsterdam.

In zijn pleitrede betoogde Van Namen dat Stichting Comité 1945-1950 op morele, materiële en ideële gronden niet het recht had de gekozen naam te voeren. Hij stelde dat het begrip '1940-

Het verzet had zijn strijd in deze jaartallen vastgelegd en Stichting 1940-1945 verheven tot symbool van nationale strijd

1945' een symbool was voor de verzetsstrijd: het verzet had zijn strijd in deze jaartallen vastgelegd en Stichting 1940-1945 verheven tot symbool van nationale strijd. Na de bevrijding was Stichting 1940-1945 geestelijk eigendom van het hele Nederlandse volk geworden. De naamkeuze 'Stichting Comité 1945-1950' was in strijd met de goede zeden in het maatschappelijk verkeer, omdat het onbehoorlijk moest worden geacht dat de ex-politieke delinquenten een imitatie gaven van de jaargroep 1940-1945, die een nationaal symbool was geworden. De nieuwe stichting miste het recht de jaren 1945-1950 tot geschiedenis te maken. Daarnaast wees Van Namen er op, dat voor Stichting 1940-1945 materiële schade zou kunnen ontstaan doordat bij het publiek gemakkelijk verwarring, misleiding en misverstanden konden ontstaan. 'Een slordig luisterende of lezende landgenoot zou per abuis zijn gave aan de ex-NSB'ers kunnen geven in plaats van haar ten goede te doen komen aan de slachtoffers van het verzet.'

Verweer mr. Wolthuis

Het betoog van Van Namen werd aangevochten door mr. J.A. Wolthuis, één van de bestuursleden van Stichting Comité 1945-1950, vroeger advocaat in Groningen en tijdens de bezetting 'vrederichter' (een door de Duitsers ingestelde rechterlijke instantie) in Arnhem. Hij was een overtuigd aanhanger van de SS-gedachte en antisemit en hij geloofde niet dat het nationaalsocialisme had afgedaan. Tijdens zijn proces in juli 1947 noemde hij zichzelf een eerlijk man en fel nationaalsocialist. Hij aanvaardde geen enkele schuld. Hij werd door het Arnhemse Tribunaal veroordeeld tot vier jaar internering met aftrek van het voorarrest. Nadat hij in februari 1949 vrij kwam, was hij vastbesloten om het onrecht dat oud-collaborateurs naar zijn mening was aangedaan te bestrijden. Dat leidde tot de oprichting van Stichting Comité 1945-1950.

Tijdens het kort geding beantwoordde Wolthuis de eis tot het verbod van de naam van zijn stichting met een reeks grove beledigingen aan het adres van verzetsdeelnemers en hun nabestaanden. Zo stelde hij onder andere dat de ellende die de politieke delinquenten tussen 1945 en 1950 hadden geleden, gelijk was aan het lijden van de deelnemers aan het verzet. Bovendien zou een groot deel van het Nederlandse volk het verzet maar zeer matig hebben gewaardeerd. Hij verweet Stichting 1940-1945, dat zij zich bij het inzamelen van gelden niet beperkte tot de eigen lotgenoten. 'Wij wensen alleen geld te aanvaarden van onze eigen mensen, want wat dat betreft hebben wij ons eergevoel', aldus Wolthuis. Hij ontkende verder dat Stichting 1940-1945 nadeel zou ondervinden van

Stichting '40-'45 dagvaardt
ex-politieke delinquenten
Nationaal symbool aangetast?

De Telegraaf, 30 juni 1951.

Ex-NSB-er beledigt in het openbaar
slachtoffers van het verzet

De Waarheid, 30 juni 1951.

de gelijkens van de naam van zijn stichting, want 'wij hebben een totaal verschillende klantenkring en wij weten voorts precies wie tot onze aanhangers behoort. Wij hebben niet voor niets jarenlang in de kampen doorgebracht'. Hij verklaarde zich wel bereid de naam van zijn organisatie te veranderen in 'Stichting Comité 1945-1951', 'want ons werk moet nog voortgang vinden, daar wij niet als gelijkwaardige burgers in het volk zijn opgenomen'. Tot slot gaf Wolthuis als zijn mening dat Stichting 1940-1945 wel heel hoog te paard ging zitten door zich 'nationaal symbool' te noemen - alleen een later geslacht zou kunnen beoordelen of de naam '1940-1945' een nationaal symbool was - en hij vroeg zich af of bij een eventueel

nieuwe oorlog 'niet wij de dragers van het verzet zullen zijn'.

Nadat Van Namen in zijn replek de wijziging van '1950' in '1951' onaanvaardbaar had genoemd, vroeg Wolthuis zich openlijk af welke naam zijn groep dan wel zou moeten voeren. Als mogelijkheid opperde hij 'Slachtoffers der democratie', 'Slachtoffers van de bijzondere rechtspleging' of 'Stichting Wolfsangel'.

Reacties in de pers

Het door Stichting 1940-1945 aangespannen kort geding kreeg veel aandacht in de pers. Unaniem werd de naamkeuze 'Comité 1945-1950' veroordeeld. Zo stelde de *Nieuws Courant* 'dat deze oud-politieke delinquenten elkaar willen helpen is goed, maar dan zullen ze het toch onder een andere naam moeten doen. Nu leek het een beetje rovertje spelen'. In niet mis te verstane bewoordingen werd kritiek geleverd op het door Wolthuis gevoerde verweer en dan met name op de bijzonder denigrerende manier waarop hij zich over het verzet had uitgelaten. Het *Vrije Volk* constateerde, dat 'wat de woordvoerder van het 'Comité 1940-1945' ten beste heeft gegeven, was een brutale aanmatiging, dat met de maatschappelijke en zedelijke verheffing van voormalige politieke delinquenten niets hoegenaamd te maken had'. In een paginagroot artikel met de kop 'Ex-NSB'er beledigt in het openbaar slachtoffers van het verzet' schreef *De Waarheid*: 'Lieden, die de nazi-beulen hielpen meer dan 200.000 Nederlanders in gaskamer, concentratiekampen en voor vuurpeltons te vermoorden, kunnen weer verenigingen oprichten en straffeloos de slachtoffers van hun landverraad bespotten en beledigen. Op Vrijdag 6 Juli zal de rechtbank beslissen of zij bovendien nog in de naam van hun complotten hun slachtoffers mogen bespotten'.

Stichting 1940-1945 in het gelijk gesteld

Op 6 juli 1951 wees de president van de arrondissementsrechtbank in Amsterdam, mr. C.W. Thöne, vonnis, waarbij Stichting 1940-1945 volkomen in het gelijk werd gesteld. In de uitspraak gebruikte de president dezelfde overwegingen als Van Namen in zijn dagvaarding. Hij stelde dat beide stichtingen verzorgingsarbeid verrichtten, dat de namen 'Stichting 1940-1945' en 'Stichting Comité 1945-1950' zowel geschreven als in klank grote overeenkomst vertoonden en dat dit, 'gezien de

oppervlakkigheid van het publiek', verwarring kon veroorzaken. De gedaagde partij werd verboden voortaan in haar naam de jaartallen 1945 en 1950 tegenover wie dan ook te gebruiken en veroordeelde de gedaagde partij om voor elke overtreding van dit verbod aan de eiseres een dwangsom van f 100,- te betalen. Tevens werd de gedaagde partij veroordeeld tot betaling van de kosten van Stichting 1940-1945 van het kort geding, die werden begroot op f 80,-.

De Tijd, 7 juni 1951.

Tijdens de vergadering van het Dagelijks Bestuur van Stichting 1940-1945 op 12 juli 1951 bleek dat de Stichting twee brieven had ontvangen van respectievelijk mr. Wolthuis en de heer Raadsheer, waarbij de laatste vroeg of de Stichting bereid was de helft van de proceskosten voor haar rekening te nemen. Hoewel de voorzitter, mr. J. Smallegenbroek, aangaf daar eventueel geen bezwaar tegen te hebben, werd dit verzoek afgewezen, omdat wanneer dit de pers ter ore zou komen, dat een enorme terugslag in de contribuanten zou kunnen betekenen'.

Stichting Oud-Politieke Delinquenten

Naar aanleiding van het vonnis liet Wolthuis eind juli 1951 weten, dat zijn organisatie aanvankelijk had gekozen voor de naam 'Wolfsangel', maar dat men deze gedachte had laten varen vanwege het politieke symbool dat in die naam besloten lag. De groep ging nu verder onder de naam 'Stichting Oud-Politieke Delinquenten' (SOPD). Met de keuze van die naam wilde de groep bevestigen dat hun organisatie zich niet met politiek bezig hield, maar 'slechts werkt voor de maatschappelijke en zedelijke verheffing van hen, die sinds 1945 om den wille van hun politieke overtuiging zwaar hebben geleden, terwijl zij tracht te voorkomen dat deze

bevolkingsgroep tot paria's wordt gemaakt. De reactie van Stichting 1940-1945 liet niets aan duidelijkheid te wensen over: 'de naam 'Oud-Politieke Delinquenten' is eerlijker en geeft duidelijk aan met wat voor soort lieden men te maken heeft.'

Naar een geheel verbod

In verband met het optreden van Stichting Comité 1945-1950 verzocht de Nationale Federatieve Raad van het Voormalig Verzet (NFR) de minister van Justitie een algemene verbodsbepaling voor een organisatieverband uitsluitend van vroegere politieke delinquenten in het leven te roepen. De Raad motiveerde dit verzoek onder andere met er op te wijzen dat het nationaalsocialisme veel charitatieve verenigingen in het leven riep, die in wezen niets anders waren dan strijdorganisaties.

De minister van Justitie gaf geen gehoor aan dit verzoek, maar nadat de SOPD in 1952 geen toestemming kreeg voor een herdenkingsbijeenkomst ('Heldenherdenking') op de Wehrmacht- en SS-begraafplaats IJsselstein in de Limburgse Peel, klaagde Wolthuis de Nederlandse staat aan. Hij wilde via het proces een uitspraak afdwingen: was de SOPD een verboden organisatie? Als dat niet het geval was, was dan het verbieden van de publieke herdenking van de SDOP wel rechtmatig? De rechter stelde Wolthuis in het ongelijk, maar oordeelde niet dat de SOPD een verboden organisatie was.

De SOPD, veroordeeld tot een beperkte sociale functie, kwam in een crisis terecht omdat zowel bij het hoofdbestuur als bij de leden grote onenigheid bestond over de vraag wel of niet een politieke richting uit te gaan. Dit leidde eind 1952, begin 1953 tot een leegloop uit het hoofdbestuur en Wolthuis trad af als voorzitter van de SOPD. Mede gesteund door de rechterlijke uitspraak dat de SOPD geen verboden organisatie was, achtte Wolthuis de tijd rijp voor een politieke organisatie en begin 1953 werkte hij hard aan een bundeling van fascistische en nationaalsocialistische krachten in Nederland en Vlaanderen. In juni 1953 vond een vergadering plaats waarop de Nationaal Europese Sociale Beweging (NESB) werd opgericht. Algemeen leider van de NESB werd de ex-SS'er Paul van Tienen, Wolthuis werd leider voor Nederland. Volgens de BVD-infiltrant die op de vergadering aanwezig was, lag het programma van de NESB op hetzelfde vlak als dat van de NSB.

NESB-leden gingen regelmatig de straat op om biljetten aan te plakken en te colporteren met het blad Alarm. De NESB wilde in april 1954 deelnemen aan de Provinciale Statenverkiezingen en organiseerde verschillende vergaderingen. Dat leidde tot protesten van onder andere leden van Verenigd Verzet 1940-1945 en de minister van Justitie, Donker, wilde strafvervolging van Van Tienen en Wolthuis, omdat het NESB-blad *De Dialoog* 'op de meest schaamteloze wijze een onverhulde nationaalsocialistische c.q. fascistische propaganda voert'.

Er zouden diverse processen worden gevoerd, waarbij het steeds ging om de vraag of de NESB een voortzetting van de NSB was. Uiteindelijk oordeelde het Haagse gerechtshof in oktober 1954 dat de NESB een verboden organisatie was. Van Tienen en Wolthuis werden veroordeeld tot twee maanden gevangenisstraf met aftrek van voorarrest wegens het oprichten en deelnemen aan een verboden organisatie. De uitspraak werd in april 1955 door de Hoge Raad bevestigd, hetgeen het definitieve einde betekende van de NESB.

Geraadpleegde bronnen

Maandblad Stichting 1940-1945, juli en augustus 1951.
Verlag vergadering Dagelijks Bestuur Stichting 1940-1945, 12 juli 1951.
Nieuws Courant, 30 juni 1951.
Nieuwsblad van het Noorden, 29 juni 1951 en 6 juli 1951.
De Telegraaf, 30 juni 1951 en 23 juli 1951.
De Tijd, 29 juni 1951 en 9 juli 1951.
De Waarheid, 30 juni 1951, 7 juli 1951 en 21 juli 1951.
Ismee Tames, *Doorn in het vlees. Foute Nederlanders in de jaren vijftig en zestig*, Amsterdam 2013.